

obyczajowy (*Sittenmandat*) poddający całe życie świeckie i religijne surowej dyscyplinie miasta-państwa.

Zwingli walczył ponadto o prawo publicznego przepowiadania wyłącznie dla swojej „Ewangelii”. Podobnie jak Luter po wojnie chłopskiej, nakłaniał władzę publiczną, aby na swoim terytorium nie dopuszczała do głoszenia innowierstwa. A więc i w Szwajcarii, tak jak i w Niemczech, zaczyna przecierać się zasada: *cuius regio, eius religio*.

Wszystko to razem wzięte składa się na zjawisko, które od roku 1550 określać zaczęto mianem zwinglianizmu.

VIII

Zwingli zmarł przedwcześnie jako protestant Reformacji nie dokończony. O ile historiografia potrafi uchwycić istotne rysy katolickiego okresu Zwingliego, kiedy sam czuł się jeszcze związany z Rzymem, o tyle rozdział: „Zwingli ewangelicki” pozostanie tematem nie do napisania. Był Zwingli protestantem aż do swego tragicznego końca, kiedy to 11 października 1531 roku poległ w bitwie pod Kappel, w hełmie i zbroi pancernej, z mieczem i halabardą w rękach. Zginął w wojnie, której namiętnie pragnął. Jego koniec był fatalny. Dla oczyszczenia „kacercza” zwycięzcy przekazali jego zwłoki katowi do półwiartowania i na spalenie.

29 grudnia 1531 roku rada miejska mianowała, zgodnie z życzeniami Zwingliego, następcą poległego proroka, H. Bullingera, który 44 lata sprawował w Zurychu funkcję głównego pastora. Nowy zwierzchnik, podobnie jak wszyscy proboszczowie, miał w przyszłości ograniczać się tylko do głoszenia Słowa Bożego

i nie mieszać się do spraw świeckich. 27-letniemu Bullingerowi udało się zreorganizować życie kościelne w Zurychu. Stworzył porządek synodalny (1532) i rozbudował szkołę. Dla pertraktacji unijnych z Butzerem i Lutrem, które doprowadziły do „Konkordii Wittenberskiej”, a do której sam nie przystąpił, napisał Pierwszą Konfesję Helwecką (*Confessio helvetica prior*, 1536). Dzięki osiągniętej w roku 1549 ugodzie z Kalwinem zwinglianizm stowarzyszył się z silnym i krzepiącym kalwinizmem.

Próba całościowej oceny fenomenu Zwingliego byłaby sprawą niezmiernie trudną. Tym mniej w grę może wchodzić swego rodzaju kanonizacja doktryny, którą relatywizowały same okoliczności stojące u kolebki tego nurtu reformatorskiego. Jeden z najwnikliwszych i sumiennych katolickich znawców Zwingliego i zwinglianizmu, J. V. Pollet, próbując wyważyć swój sąd, stwierdza, że Zwingli był szczerym i uzdolnionym teoretykiem, który — podobnie jak pianista grający na rozstrojonym instrumencie — uczynił, co mógł w rozpaczliwej sytuacji teologicznej i rozprzężeniu, w jakim znalazł się Kościół doby schyłku średniowiecza nie tylko w granicach państwa szwajcarskiego⁵. W przeciwieństwie do mistycyzmu luterskiego zwinglianizm uwrażliwił chrześcijanina reformowanego na jego odpowiedzialność w życiu społecznym i dodał bodźca akcji charytatywnej i społecznej w krajach protestanckich.

⁵ J. V. Pollet OP: *Huldrych Zwingli et la Réforme en Suisse*, Paris 1963, 92. Tenże teolog jest autorem gruntownego studium o zwinglianizmie w: *Dictionnaire de la théologie catholique* oraz w: *Lexikon für Theologie und Kirche*.

PISMA ULRYKA ZWINGLIEGO

67 artykułów

Ja, Ulryk Zwingli, wyznaję, że przedstawione niżej artykuły i poglądy głosiłem w prześwietnym mieście Zurychu, na podstawie Pisma świętego, zwanego *theopneustos*, tj. przez Boga natchnione, i jestem gotów zgodnie z Pismem świętym bronić tych artykułów; a jeśli go nie zrozumiałem właściwie, przyjmę odpowiednio uwagi, ale tylko takie, które dają się z Pisma wyprowadzić.

1. Wszyscy, którzy powiadają, że Ewangelia nic nie znaczy bez potwierdzenia Kościoła, błędzą i lżą Boga.

2. Sumą Ewangelii jest, że nasz Pan, Chrystus Jezus, prawdziwy Syn Boży, obwieścił nam wolę swego niebiańskiego Ojca, a przez swoją niewinność wybawił od śmierni i pojednał z Bogiem.

3. Chrystus jest przeto jedyną drogą do szczęśliwości wiecznej dla wszystkich — dla tych, którzy byli, są i będą.

4. Kto szuka lub pokazuje inne drzwi, ten błędzi, więcej — jest mordencą dusz i złodziejem.

5. Dlatego wszyscy, którzy inne nauki stawiają na równi z Ewangelią lub wyżej, błędzą, bo nie wiedzą, czym jest Ewangelia.

6. Chrystus Jezus jest bowiem Głową i przywódcą, obiecany i posłany przez Boga rodzajowi ludzkiemu,

7. by był wiecznym zbawieniem i Głową wszystkich wierzących, którzy są Jego ciałem; bez Niego ciało to jest martwe i do niczego niezdolne.

8. Z powyższego wynika: po pierwsze, że wszyscy, którzy żyją w łączności z Głową, są członkami i dziećmi Boga. A to jest Kościół lub społeczność świętych, małżonka Chrystusa: *Ecclesia catholica*, Kościół powszechny.

9. Po drugie, że członki ciała nie są do niczego zdolne bez przewodnictwa Głowy, a więc niikt

w ciele Chrystusa nie potrafi niczego uczynić bez Głowy, tj. Chrystusa.

10. Jak człowiek postępuje nieroztropnie, gdy jego członki czynią coś bez głowy, raniąc i szkodząc same sobie, tak nieroztropnie postępują też członki Chrystusa, gdy próbują uczynić cokolwiek bez Głowy, tj. Chrystusa; wydając niemądre prawa, godzą same w siebie i nakładają na siebie obciążenia.

11. Dostrzegamy przeto, że przepisy dotyczące przepychu, bogactwa, pozycji, tytułu i praw duchownych są przyczyną wszelkiej głupoty, gdyż nie tworzą jedności z Głową.

12. A więc nie Głowa jest przyczyną ich głupiego postępowania. Dzięki łasce Bożej podejmowane są wysiłki, by ten stan rzeczy stał się widoczny, by postępowanie to nie było już możliwe, by słuchano tylko Głowy.

13. Słuchając Głowy, człowiek poznaje jasno i wyraźnie, jaka jest wola Boga, a dzięki Jego Duchowi zbliża się do Niego i zostaje przemieniony.

14. Wszyscy chrześcijanie winni przeto podjąć najwyższy trud, aby wszędzie głoszona była tylko Ewangelia Chrystusowa;

15. Albowiem na wierze w nią opiera się nasze zbawienie, a na niewierze — nasze potępienie; w niej bowiem manifestuje się cała prawda.

16. Ewangelia uczy, że nauki i kanony ludzkie nie przyczyniają się w niczym do szczęśliwości wiecznej.

O PAPIEŻU

17. Chrystus jest jedynym, wiecznym, najwyższym kapłanem. Z tego widzimy, że ci, którzy ogłosili się najwyższymi kapłanami, sprzeciwiają się, a nawet odrzucają chwałę i władzę Chrystusa.

O MSZY

18. Chrystus, który ofiarował samego siebie, skutecznie i na wieki swoją ofiarą zapłacił za grzechy wszystkich wierzących. Z tego wynika, że msza nie jest ofiarą, lecz przypomnieniem ofiary i zapewnieniem o zbawieniu, które przyniósł nam Chrystus.

O WZYWANIU ŚWIĘTYCH

19. Chrystus jest jedynym pośrednikiem między Bogiem a nami.

20. Bóg chce nam dać wszystkie rzeczy w swoim imieniu. Z tego wynika, że dla uzyskania życia wiecznego nie potrzeba nam innego poza Nim pośrednika.

21. Wstawiając się jedni za drugich na ziemi, czynimy to w zaufaniu, że tylko przez Chrystusa otrzymujemy wszystkie rzeczy.

O DOBRYCH UCZYNKACH

22. Chrystus jest naszą sprawiedliwością. Jest to wzorzec, dzięki któremu stwierdzamy, że nasze uczynki są dobre, o ile wynikają z Chrystusa, a niedobre, o ile wynikają z nas samych.

O MAJĄTKU DUCHOWIEŃSTWA

23. Chrystus odrzuca mienie i przepych tego świata. Dzięki temu możemy ocenić, że ci, którzy w Jego imieniu gromadzą bogactwa, poważnie Mu szkodzą, gdyż czynią z Niego zasłonę swojej chciwości i zuchwałości.

O ZAKAZIE POKARMÓW

24. Żaden chrześcijanin nie jest zobowiązany do uczynków, których nie nakazał Bóg. Wolno mu zatem w każdym czasie spożywać wszelkie pokarmy. Wynika z tego nauka, że listy w sprawie sera i masła są papieskim oszustwem*.

O ŚWIĘTACH I PIELGRZYMKACH

25. Czas i miejsce są podporządkowane chrześcijaninowi, a nie odwrotnie. Wypływa z tego wniosek, że ci, którzy określają czas i miejsce, pozbawiają chrześcijanina wolności.

O HABITACH, UBIORACH I ODZNAKACH

26. Nic nie jest tak miłe Bogu jak obłuda. Wynika z tego dla nas wniosek, że wszystko, co ma obłudnie nadawać człowiekowi pozory lepszego, niż jest w rzeczywistości, jest wielką obłudą i bezecnością. Dotyczy to habitów, odznak, tonsury itd.

O ZAKONACH I SEKTACH

27. Wszyscy chrześcijanie są braćmi Chrystusa i dla siebie; nikt w obliczu Ojca nie powinien się wynosić nad drugiego. Dotyczy to zakonów, sekt, hufców:

O MAŁŻEŃSTWIE DUCHOWNYCH

28. Wszystko, na co Bóg zezwolił lub czego nie zabronił, jest słuszne. Wynika z tego nauka, że małżeństwo jest godnym stanem wszystkich ludzi.

29. Wszyscy, którzy zważają się duchowymi, grzeszą, gdy uświadomiwszy sobie, że Bóg nie obdarzył ich darem wstrzemięźliwości, nie szukają ochrony w małżeństwie.

O ŚLUBIE CZYSTOŚCI

30. Ci, którzy ślubują czystość, obiecują zbyt wiele, niczym dzieci lub szaleńcy. Wynika z tego nauka, że ci, co taki ślub odbierają, postępują występnie z pobożnym człowiekiem.

* Listy wydawane przez papieża zezwalały, by w okolicach, gdzie trudno osiągalny był olej, spożywano w okresie postu nabiał, tj. mleko, masło, sery, jaja — przyp. tłum.

O EKSKOMUNICE

31. Ekskomunikować nie może pojedynczy człowiek, lecz Kościół — to znaczy wspólnota, pośród której mieszka zasługujący na ekskomunikę — wspólnie ze strażnikiem, tj. księdzem.

32. Ekskomunikę wolno ukarać tylko tego, kto daje publiczne zgorzenie.

O NIELEGALNEJ WŁASNOŚCI

33. Własność nabyta nielegalnie, o ile nie może być zwrócona prawowitemu właścicielowi, nie może być przekazana świątyniom, klasztorom, mnichom, księżom, zakonnikom, lecz potrzebującym.

O ZWIERZCHNOŚCI

34. Talk zwana zwierzchność duchowna, jej przepych, nie znajdują żadnego uzasadnienia w nauce Chrystusa.

35. Moc i uzasadnienie w nauce i działaniu Chrystusa znajduje natomiast zwierzchność świecka.

36. Wszelka jurysdykcja, jaką przypisuje sobie tzw. zwierzchność duchowna, przysługuje zwierzchności świeckiej, o ile pragnie być ona zwierzchnością chrześcijańską.

37. Wszyscy też chrześcijanie, bez jakiegokolwiek wyjątku, winni są posłuszeństwo zwierzchności świeckiej,

38. o ile ta nie nakazuje niczego, co byłoby przeciwko Bogu:

39. Dlatego wszystkie jej prawa winny być dostosowane do woli Bożej, a więc talkie, które ochramiają uciskanego nawet wówczas, gdy on się nie skarży.

40. Tylko jej, bez ściągania na siebie gniewu Boga, przysługuje prawo orzekania kary śmierci, i to wyłącznie wobec tych, którzy dają publiczne zgorzenie; chyba że Bóg nakazuje coś innego.

41. Jeśli służy ona, zgodnie z zasadami sprawiedliwości, radą i pomocą tym, w imieniu których musi rozliczyć się przed Bogiem, wówczas ci, którym służy, również są zobowiązani troszczyć się o jej materialne potrzeby.

42. Jeśli jednak postępuje niewiernie, z pominięciem zasad Chrystusowych, wówczas — zgodnie z wolą Bożą — można ją odwołać.

* Listy wydawane przez papieża zezwalały, by w okolicach, gdzie trudno osiągnąć olej, spożywano w okresie postu nabiał, tj. mleko, masło, sery, jaja — przyp. tłum.

43. Podsumowując: najlepsze i najsiłniejsze jest to państwo, które rządzi się szukając oparcia wyłącznie w Bogu, a najgorsze i najslabsze to, które rządzi się samowolą.

O MODLITWIE

44. Prawdziwi czciciele wzywają Boga w duchu i prawdzie, nie podnosząc wrzawy przed ludźmi.

45. Obludnicy wykonują swe uczynki chcąc być widziani przez ludzi; toteż już teraz otrzymują należną zapłatę.

46. Z tego musi więc wynikać wniosek, że kto śpiewa w świątyni lub czyni wrzawę bez skupienia i wyłącznie dla pieniędzy, szulka albo chwały u ludzi, albo zysku.

O ZGORSZENIU

47. Lepiej niech człowiek poniesie śmierć cielesną, niżby miał dawać zgorzenie chrześcijaninowi czy narazić go na hańbę.

48. Kto ze słabości lub niewiedzy gorszy się bez przyczyny, tego nie wolno pozostawić w tym stanie, lecz trzeba go wzmocnić tak, iżby za grzech nie uważał tego, co grzechem nie jest.

49. Nie znam większego zgorzenia nad to, gdy duchownemu nie zezwala się na ożenek, lecz dopuszcza, by utrzymywał oplacane nierządnicę.

O ODPUSZCZENIU GRZECHU

50. Bóg sam odpuszcza grzech przez Chrystusa Jezusa, naszego Pana.

51. Kto zezwala, by czyniło to stworzenie, ten pozbawia Boga chwały i oddaje ją temu, kto Bogiem nie jest. I to jest właśnie bałwochwalstwo.

52. Przeto spowiedź, jaką się odbywa przed kapłanem lub bliźnim, uważać należy nie za odpuszczenie grzechu, lecz za pytanie o radę.

53. Wszelkie kary pokutne — z wyjątkiem ekskomunikacji — są ludzkim wymysłem; nie zdejmują one grzechu; stosuje się je tylko po to, aby działały odstraszająco na innych.

54. Chrystus nosił wszystkie nasze bóle i cierpienia. Kto zatem czynom pokutnym przypisuje to, co jest sprawą samego Chrystusa, ten błądzi i lży Boga.

55. Kto powiada, że skruszonemu człowiekowi nie można odpuścić jakiegos grzechu, ten nie jest reprezentantem ani Boga, ani nawet Piotra, lecz diabła.

56. Kto pewne grzechy odpuszcza tylko za pieniądze, ten jest towarzyszem Balaama i Szymona (czarnoksiężnik w Samarii, Dz. 9:18—19 — red.) oraz prawdziwym apostołem diabła.

O CZYSĆCU

57. Prawdziwe Pismo święte nie wspomina nic o czyścicu.

58. Wyrok w sprawie zmarłych jest znany tylko Bogu.

59. Im mniej dał nam Bóg wiadomości na ten temat, tym mniej winniśmy się starać o ich uzyskanie.

60. Gdy zatroskany człowiek prosi Boga o łaskę dla zmarłych, to jego postawy nie potępiam. Wiązanie jednak tej sprawy z określoną długością czasu i posługiwanie się kłamstwem z myślą o zysku — jest postępowaniem nie ludzkim, lecz diabelskim.

O KAPŁAŃSTWIE

61. Pismo święte nic nie wspomina o statusie, jaki w ostatnich czasach nadali sobie kapłani.

62. Pismo święte nie zna też innych kapłanów poza takimi, którzy zwiastują Słowo Boże.

63. I tym nakazuje okazywać cześć, to znaczy dostarczać im żywności.

O USUWANIU NADUŻYC

64. Wszystkich, którzy poznają swój błąd, nie należy niczym karać, lecz zezwolić im na dokonanie życia w pokoju, a następnie zadysponować ich dochodami kapłańskimi według zasad miłości chrześcijańskiej.

65. Tych, którzy nie poznają swego błędu, Bóg osądzi według własnej sprawiedliwości. Dlatego nie należy wobec nich stosować kar cielesnych, chyba że zachowywaliby się tak niestosownie, iżby nie dało się potraktować ich inaczej.

66. Wszyscy przełożeni duchowni winni natychmiast się ukorzyć i podnieść w górę krzyż Chrystusa zamiast skrzynię na pieniądze, bo w przeciwnym razie zginą; gdyż siekiera już jest przyłożona do korzeni drzew.

67. Jeśli ktoś pragnie odbyć ze mną dysputę na temat odsetek, dziesięcin, dzieci niechrzczonych, bierzmowania — chętnie przystąpię do udzielenia odpowiedzi.

Niech nikt nie próbuje tutaj sprzeczkę, posługując się sofistyką lub ludzką paplaniną; niech raczej ujawni się jako ten, który Pismo święte uznaje za sędziego, tak abyśmy prawdę znaleźli lub zachowali ją tam, gdzie — jak mam nadzieję — już znaleziona została. Amen!
Daj Boże!

(67 *Schlussreden*, 1523)

List do Marcina Lutra

z 1 IV 1527

Razem z tym jedynym listem skierowanym do Lutra wysłał Ulryk Zwingli swoją pracę *Amica exegesis*, do której napisania skłonili go Marcin Bucer i Jan Oecolampadus bezpośrednio po pierwszej wypowiedzi Lutra w kwestii Wieczery Pańskiej, wypowiedzi wymierzonej przeciw reformatorom Strasburga i Szwajcarii. Luter próbował wykorzystać wszystkie swe wpływy, aby spowodować zakaz czytania pism Zwingliego i Oecolampadusa. O tym, że Zwingli znajdował się bardziej pod wpływem osobowości reformatora niemieckiego aniżeli jego teologii, świadczy także ten list.

Wielce uczonemu
Marcinowi Lutrowi,
szanowanemu bratu w Panu,
łaska i pokój od Pana!

Wielce uczony Lutrze, całkiem
wbrew mojej woli zmusiłeś mnie
do napisania załączonej *Exegesis*,
w której zupełnie otwarcie dysku-

tuję z Tobą, bez popadania jednak
w kłótnię. Zawsze bowiem wy-
soko Cię ceniłem — własnego ojca
nie mógłbym wyżej wynosić —
choć dawałem temu wyraz nie
tyle w osobistych listach, ile raczej
działalnością publiczną; nie zapre-
stanę też darzyć Cię uwielbieniem,
chyba że nie zrezygnujesz z uporczy-

wego opierania się prawdzie. Otóż
w tym liście muszę raz porozma-
wiać z Tobą całkiem otwarcie.
Niegdyś byłeś niez mordowanym ba-
daczem Pisma świętego i co przy
tej okazji wyszperałeś, o tym zło-
żyłeś świadectwo wobec wszystkich
ludzi i broniłeś go przed wszelkimi
przeciwnikami. We wszystkich Two-